דרך מצותיך — איסור אכילת גיד הנשה

על כן לא יאכלו בנ"י את גיד הנשה. (בראשית ל"ב ל"ג) להבין שרש ענין מצות איסור ג"ה, יש להקדים מאמר הזוהר הובא בפרדס שער י"ז פ"א הוא צולע על ירכו דא איהו נצח ישראל יריכו כתיב ולא יריכיו דא דרגא רביעאה דלא אתנבי מתמן בר נש עד דאתא שמואל נביאה וע"ד כתיב וגם נצח ישראל לא ישקר (שמ"א ט"ו כ"ט) כדין אתתקן דרגא דא דהוה חלושא מכד אסתכן יעקב בממנא דעשו ונגע בכף ירכו כו' בגין דירכא איהו לבר מגופא כו' עכ"ל לענינינו. והקשה הפרדס ממה דאי' ברעיא מהימנא להיפוך שבהוד הי' הפגם דבי' אתמר נתנני שוממה כל היום דוה (איכה א' י"ג) עכ"ל וכ"ה בתיקונים ותוכן תירוצו שם הוא כי ענין הפגם הוא הסתלקות השפע מאותו המדה מחמת קטרוגים וצעקת הצוררים הנק' אחרים על עוונות ישראל ויאמרו מה נשתנו אלו מאלו הללו עע"ז כו' ומתעורר כח הדין וסיגי הזהב יושפעו אל החיצונים והדין נגמר, והנה הנצח עם שעיקרו ענף החסד מ"מ הוא כלול גם מהגבורה וכן ההוד עם שעיקרו ענף הגבורה הוא כלול גם מהחסד ולזאת גם שמתחלה הי' הפגם בנצח ותקפה מדה"ד בו הנה אח"כ נתקן הנצח במה שחזר להיות יונק מהימין ונתבע הדין אל ההוד כדרכו נמצאת לפי האמת הצליעה בהוד כו', ובטעמי מצות להרח"ו פ' וישלח תי' בע"א כי בהיות המל' אב"א עם הז"א השוק הימין של הז"א שהוא סוד הנצח הי' שם שוק השמאל שלה שהוא ההוד וכ"ה בגשמי כו' ומה שפי' בזהר שהנצח נפגם הוא הנצח של הזכר ומ"ש כי ההוד נפגם הוא בבחי' נקבה בירך שמאל שלה הדבוקים בימין של הזכר שהוא הנצח כשהיא אב"א כו' ואילו הי' פב"פ לא שלטו החיצונים עכ"ד:

א) והנה ביאור ענין הפגם כמש"ל בשם הפרדס והיותו בנו"ה דוקא, יובן בהקדים תחלה ענין המדות למעלה כי כבר נת' אצלינו במצות פו"ר שעצמותו ית' אינו מערך וסוג המדות כלל כמאמר לאו מכל אינון מדות איהו כלל שאפי' החכמה ראשית ההשתלשלות היא כעשי' גשמיות ממש אצלו ית' אלא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון ע"ס לאנהגא בהון עלמין כו' וההנהגה הזאת הוא ע"י שהוא ית' מאיר בהם בסוד איהו וחיוהי וגרמוהי חד וכמ"ש הרמב"ם שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה כו' ועי"ז נמשך אור והחיות לנבראים מעולם ועד עולם באמצעות הספירות והם הנקראים כלים, והנה הספירות הם י' חב"ד חג"ת נה"י עם המל' כידוע וגם כל מדה מי' אלו כלולה מי' ודרך כלל נחלקו לג' בחי' ראש תוך סוף סת"ר שהם חב"ד בחי' ראש וחג"ת בחי' תוך ונה"י בחי' סוף, והוא עד"מ מדת החסד שהוא ימצא מצד האהבה שאוהב לזולתו הרי האהבה היא פנימיותו של אותו החסד ששופע לזולתו כי היא סיבתו ונקראת מוחין של החסד כלומר בחי' טעם למציאת החסד היא האהבה הבאה מאיזו טענה שכליית ונק' חב"ד שבחסד, והחסד עצמו שהוא הויתור של ההשפעה הוא בחי' חסד שבחסד שהוא מהות מדת החסד וכמו שאנו רואים שימצא שלא מצד אהבה וטענה כלל כי גם שאינו אוהבו ואין לו היכרות עמו כלל ישפיע לו רב טוב מצד מהות טבעיות חסדו לוותר בטבעו משלו כמו שמצינו באאע"ה שנתן ממון ורב טוב גם לערביים הגם שבודאי לא הי' אוהב אותם כלל, וזוהי מדריגה השנית שבמדות, והמדריגה השלישית היא הנק' נצח ענף החסד, והענין כי הנה בב' בחי' החסד הנ"ל ימצא בהם הארת פנימי' הנפש והוא התענוג שתתענג הנפש משפעה זו, אצ"ל בבחי' הא' בחסד שימצא מצד האהבה והשכל שעיקר גילוי התענוג הוא בשכל הסמוך וקרוב לו וע"י יומשך במדה ההיא, אלא גם בבחי' הב' בעצם מדת הוויתור המוטבע בלב ימצא עונג רב בהשלימו טבע מדתו כי התענוג יתפשט במדות שבלב וזה שמצינו באאע"ה שנצטער כשלא היו לו אורחים שאין זה מצד עצם מדת החסד בלבד כי טבע המדה ההיא לחוס על דל כשרואה אותו אבל למה יצטער אם אינו רואהו אלא שזהו מצד התענוג שמתלבש במדת החסד בהיותו יוצא לפועל וכשלא תצא לפועל יחסר העונג ומחמתו יבא הצער שהוא היפוך העונג כו', אבל יש בחי' שלישית והוא בחי' חסד הבא בדרך נצחון שמנצח עצמו ועומד על נפשו להיות מוותר הגם שאין בלבו כ"כ לוותר לא מצד אהבה לזולתו ולא וותרנות טבעית אלא דרך ניצוח ואכפיא לבד ובזה אין התלבשות התענוג והארת פנימי' הנפש כלל כ"א בחי' חיצוני' לנצח בלי טעם כלל, ועד"ז נמצא בפרט בכל מדה ג' בחי' אלו כמו בחסד הנמצא מצד אהבה הנה האהבה היא המוחי' והחסד והוויתור המורגש בלב בשעה זו נק' חסד שבחסד וגמר הנתינה בידיו בפו"מ שאין בהם התלבשות התענוג הוא הנצח שבחסד, והכלל שבחי' הנצח הוא העשי' בפו"מ שהוא בחי' חיצוני' ואחוריים. והנמשל מזה למעלה ג"כ במדותיו של הקב"ה הנאצלות ממנו הגם כי לא מחשבותי מחשבותיכם (ישעי' נ"ה ח') מ"מ ומבשרי אחזה אלוה כתיב (איוב י"ט כ"ו) להשכיל ע"ד דוגמא מעט מזעיר, והנה מדת חסדו של הקב"ה להחיות עולמות ונבראים רבים לאין תכלית יש בה ג' בחי' הנ"ל והוא המוחי' של החסד והוא בחי' החכמה המתלבשת בו שהוא הטעם של החסד וההשפעה הזאת ותכליתה שהוא כדי להיות לו דירה בתחתונים וכיוצא שיקיימו תרי"ג מצות להמשיך התלבשות האורות בכלים כדי שיכירו הנבראים גדולתו ית' לטוב להם כל הימים, הנה החכמה הזאת להיותה פנימי' החסד וההשפעה וסיבתו נק' מוחין שלו. ועצם החסד והטוב הזה הוא בחי' שנית, והמצא תמצא לפעמים שיהי' הסתלקות בחי' המוחי' מחמת איזו פגם כשלא ישלימו ישראל תרי"ג מצות עד"מ כפי חיוב החכמה והטעם, ואעפ"כ יהי' השפעת החסד והטוב מצד עצם מדת החסד להטיב לראויים ולשאינם ראויים וכמשארז"ל דור אנוש ניזונין בחסדו של הקב"ה. והג' הוא בחי' נצח ענף החסד והוא ענין ההשפעה הבאה בבחי' ניצוח בלבד הגם שאין החסד הזה בחפיצה חשיקה פנימי' מחמת איזה מונע וטענה המעכבת וההפרש בזה הוא כי בבחי' החסד יש בו התלבשות תענוג העליון ממקור התענוגים הנק' עתיק יומין ולכך הוא נק' עדיין מכלל גופא דמלכא משא"כ בחי' הניצוח הוא כשאין גילוי התענוג כ"כ להשפיע אלא בחי' ניצוח לבד וכענין שתוק כך עלה במחשבה כו' (מנחות כ"ט ב') וז"ס שנק' נו"ה ערבי נחל שאין בהם לא טעם ולא ריח ונק' ג"כ ירכין דלבר מגופא, וכמ"כ בכל מדה בפרט יש ג' בחי' אלו כמו בחי' החכמה של החסד והחסד עצמו שבפנימיותו וגמר השפע נק' נצח וז"ס ירכין דלבר מגופא כי אינן אלא כלי השפע להשפיע לזולתו. ועפ"י הקדמה זו יובן דרך הרמ"ק באומרו שענין הפגם הוא הסתלקות פני הרחמים מאותו הספי' מחמת קטרוגי' וצעקת האחרים והי' הפגם בספירת הנצח דוקא להיות כי ידוע עפ"י מ"ש אבינו אב הרחמים שמבחי' מוחי' דגדלות דוקא ימצאו הרחמים משא"כ מוחי' דקטנות הם דינים וכמו שהגדול יש בו מדת הסבלנות משא"כ הקטן ולזאת בבחי' נצח שהוא עצם המדה והרצון בלי התלבשות המוחי' כנ"ל יהי' הדין והקצף על העושה היפך רצונו ית' משא"כ בבחי' חכמה יהי' ג"כ הסבלנות לסבול גם העושה היפך רצונו ית' ולהטיב לו כי היא מקור הרחמים וכמשנ"ת במ"א בענין הציץ של כה"ג שפעולתו להמתיק הדינין הבאים ממצחא דז"א שהוא בחי' הסכם הרצון הנשאר אחר הסתלקות המוחי' שממנו יהי' התעוררות הדינין בתוקף מאד על עוברי רצונו וכמ"ש באד"ר כ"ד בתי דינין אתערו ממצחא דז"א כו' יעו"ש, וז"ש וירא כי לא יכול לו (בראשית ל"ב כ"ו) לפגום ולפעול הדין למעלה ויגע בכף יריכו ששם פעל פעולת הדין כנ"ל:

ב) אך עדיין אינו מובן לפי דרך זה פשט ל' הכתוב ויגע בכף יריכו דיעקב דמשמע שבבחי' נשמות ישראל הוא מדבר שגם בהם לא יכול לנגוע כ"א בירכין שלהם לא יותר ולפי כל הנ"ל אינו ענין אלא למעלה בספירות, הנה זה יובן בביאור דברי האריז"ל שהפגם הי' בנו"ה בהיות זו"נ אב"א, והוא עפ"י הקדמת ענין המבואר במ"א בדרוש דעמלק שנאמר בו ויזנב בך כל הנחשלים אחריך (דברים כ"ה י"ח) אחריך דייקא למי שהוא בבחי' אחוריים והוא כמ"ש לכתך אחרי במדבר (ירמי' ב' ב') ונת' שם דענין יצ"מ ברוחניות הוא היציאה מן המיצר והעוני בנפש ואין עוני אלא מן הדעת וז"ש אעלה אתכם מעני מצרים (שמות ג' י"ז) אל ארץ טובה ורחבה (שמות ג' ח') כי במצרים כתיב ויאמן העם (שמות ד' ל"א) שלא הי' בהם רק בחי' אמונה בלבד תכלית הקטנות וארץ טובה ורחבה הוא התרחבות הדעת וההשגה באא"ס ב"ה כמ"ש וידעתם כי אני ה' (שמות ו' ז') וזהו בחי' גדלות שנקודת הלב באה מגדלות הדעת ואז ההתפעלות בתענוג ומתיקות וז"ס ארץ טובה, וממצרים לא"י הלכו דרך המדבר הוא בחי' הממוצעת בין תכלית הקטנות שהוא בחי' אמונה הנ"ל לגדלות דדעת וע"ז נאמר לכתך אחרי במדבר, (ירמי' ב' ב') וכתיב אחרי ה' גו' תלכו, (דברים י"ג ה'). ובחי' פנים ואחוריים בנפש הוא כשהלב מתפעל בפנימיותו עד שנהפך לבו בקרבו לחפוץ בה' מאד והוא בחי' אתהפכא שבזהר ואז הוא אהבה בתענוגים וז"ס פנים, אבל כשלא הגיע למדה זו עדיין ותאוות לבו לתענוגי עוה"ז, אלא שמחמת שמשיג בשכלו בגדולת ה' איך דכולא קמי' כלא חשיבי' וכי לו יאתה לדבוק בו ולעזוב כל אשר זולתו מנגד והמוח שליט על הלב בטבעו ותולדתו ובע"כ יענה אמן לקיים ככל אשר יסכים ויגזור השכל וז"ס אתכפייא שבזהר הנה זהו הנק' אחוריים, והיציאה ממצרים בחי' האמונה בלבד בלי טעם ודעת א"א להגיע לגדלות המוחי' ולהפך לבו בב"א מן הקצה אל הקצה אלא מתחלה הוכרח להיות בבחי' אתכפייא כי המוח שליט כנ"ל וזה הי' הליכתם במדבר שקבלו עליהם עול מ"ש ועול מצות, ובעודם בבחי' זו פגע בהם עמלק וענינו ע"ד שארז"ל עליו יודע רבונו ומכוין למרוד בו, ירצו בזה כי הוא הקליפה שכנגד הדעת דקדושה, כי מודעת זאת מארז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות (סוטה ג' א') דהיינו שמכסה על הדעת באמיתת גדולת הבורא ית' ע"ד שנת' בלק"א (פכ"ד) ואז שולטים הז' מדות רעות המנגדים לז' מדות טובות הנולדים מהדעת והן הן ז' אומות הכנעני וכו' אבל אילו הי' מסתלק הרוח שטות [והי'] גילוי הדעת בה' אחד היו נופלים הז' מדות רעות הנ"ל לא כן עמלק יודע רבונו שהרי ידע הניסים דקי"ס ויצ"מ ומלאו לבו ללחום עם ישראל אין זה כ"א שמכוין למרוד והוא בחי' החוצפא מלכותא בלא תגא, והוא בחי' המנגד לענין השליטה דמוח על הלב שכח שליטה זו היא בע"כ של הלב גם שאינו חפץ באמת עכ"ז אינו יכול לזוז אפילו זיז כ"ש נגד ציווי השכל והשליטה הזאת הוא ענין קשה עורף כי העורף הוא שבאמצעותו נמשך שפע והתפשטות רוח השכלי בלב ויש בו הקושי והחוזק הזה לשלוט על הלב, ועבור מדה טובה זו שבישראל אמר משה כי עם קשה עורף הוא וסלחת, (שמות ל"ד ט') וכמארז"ל ג' עזין הן ישראל באומות כו' (ביצה כ"ה ב') ולעומת בחי' זו יש ברע מדה הנק' עקשות שמתעקש בלא טעם ודעת נגד הדעת ואינו מניחו לקיים ציווי השכל והדעת והרי זה חוצפא ועזות גדולה, וזהו מדת עמלק ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ר"ל אותן שהם עדיין בבחי' הממוצעת הנ"ל שלא נהפך לבם לגמרי כ"א בחי' אתכפיי' ע"י שהמוח שליט על הלב בעל כרחו ומוכרח הוא לציית להשכל כנ"ל נגד זה עומד עמלק ומונע מהלב הכרח זה כי גם הוא מכריח הלב בחוצפא ועקשות שלו כנ"ל משא"כ למי שהוא כבר בבחי' אתהפכא שלבו מתענג מאהבת ה' אין מקום לעמלק לשלוט עליו כנ"ל. וכמו שהוא בנפש למטה כן הוא ממש למעלה בזו"נ, מודעת זאת שנה"י דאו"א נעשו מוחי' לז"א כי חב"ד דאו"א מתלבשים בנה"י ואמנם ענין ד' בתי תפילין הם ד' מוחי' שבז"א חו"ב חו"ג משום שהדעת המלובש ביסוד אימא נחלק לחו"ג והתחלקות זו הוא ע"י קוצי דשערי דא"א המכה בז"א מאחוריו וז"ס שומר ישראל, ופי' חו"ג אלו הגם כי כבר יש בז"א ו"ק ומכללם חו"ג אלא שהן בחי' מדות העצמיים כנ"ל בענין הבחי' השנית מג' בחי' שבמדות, וחו"ג אלו הנק' מוחין הם שכליים כנ"ל בבחי' הא', ויש ג"כ בז"א מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וענין מוחי' דקטנות היינו ע"ד הנ"ל בענין מוח שליט על הלב וז"ס קוצי דשערי דא"א כי הכח הזה בדעת להיות שליט על המדות נמשך מא"א הרצון שלמעלה מהחכמה שממנו בא השליטה שהיא על כרחו של המקבל, ולשם עומד עמלק מל' ומלק את ראשו ממול ערפו (ויקרא ה' ח') יודע ומכוין למרוד נגד הדעת כנ"ל, בחי' חוצפא אשר לנגד קוצי דשערי ושליט' דעת דקדושה כנ"ל, וכמ"כ מז"א לנוקבא נה"י דז"א מוחי' לנוקבא ובכל לילה יורדת בבי"ע ועולה בבוקר באצי' ומתייחדת עמו אב"א ואח"כ פב"פ והענין כי אין מלך בלא עם עוממות בחי' נפרדים והרי באמת אין לך דבר שחוץ ממנו ית' אלא שהפרידן לעינינו ע"י גבורות וצמצומים להעלים ולהסתיר הארת א"ס שבאצי' ויהי' עי"ז התהוות הנפרדים ובחי' זו נק' אחוריים נה"י דז"א מוחי' לנוק' שהיא מקור הנבראים, דהיינו שההשפעה לנוק' היא רק מבחי' נצח בלבד שהוא בחי' היותר נמוכה ע"ד שנת"ל, והנה כתיב מלחמה לה' בעמלק מדר דר (שמות י"ז ט"ז) פי' ל' דרי דרי שורות שורות דהיינו בכל בחי' השתלשלות מפרצוף לפרצוף שנה"י שבעליון נעשו מוחי' לתחתון יש בחי' עמלק המנגד הוא בחי' החוצפא המנגד לניצוח דקדושה שהוא ענין השליטה דמוח שליט על הלב שז"ס המוחי' שנעשו בתחתון מנה"י שבעליון כנ"ל, וז"ס המלחמה עמו, וכבר ידעת ענין עבודת האדם שבאתעדל"ת אתעדל"ע דהיינו באותה בחי' שהאדם עובד ה' הוא מעורר כך למעלה וכשעובד בבחי' אחוריים דמוח שליט על הלב ועובד ה' להיות שונה פרקו ביותר מרגילותו כדאי' בדרז"ל (חגיגה ט' ב') ה"ז מעורר ג"כ למעלה להיות יחוד זו"נ אב"א עכ"פ ולא יפרידם עמלק וז"ס ואזניך תשמענה דבר מאחריך (ישעי' ל' כ"א) ואח"כ כשהגיע למעלת אהבה בתענוגים דפנים הנ"ל מעורר ג"כ למעלה יחוד פב"פ, ולזה גם בהיפוך ח"ו כשיש פגם למטה בעבודתו נפעל כך למעלה, וז"ס ויגע בכף יריכו דיעקב בבחי' נצח שבו כשהעבודה בבחי' אחוריים בבחי' ניצוח לבד שם יש מקום לעמלק לפעול ולעכב עבודה זו ע"ד הנ"ל (אלא שעמלק ממש הוא נגד הדעת ולכן נלחם עם משה וכאן עם בחי' נצח הי' ענף ממנו ע"ד הנ"ל בפי' מדר דר כו') ועי"ז הי' ג"כ פגם למעלה בנצח דז"א ולכן נמנע שפע הנבואה שבאה מנו"ה לטעם הנ"ל שהם כלי השפע וז"ס ודבר ה' הי' יקר בימים ההם אין חזון נפרץ (שמואל א' ג' א') עד ששמואל תיקן מדת הנצח ולכן נאמר לו פקדתי את אשר עשה עמלק (שמ"א ט"ו ב') כי אז יש יכולת להלחם בעמלק העומד לנגד בחי' זו דניצוח ושליטה כנ"ל: והנה ידוע דעלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה ולכן גם בנו"ה של הבע"ח שהם ירכין נעשה פגם הנ"ל וז"ס גיד הנשה ולכן ארז"ל אין בגידין בנותן טעם (חולין פ"ט ב') אלא עץ הוא והתורה אסרתו (חולין צ"ב ב') וכמשנת"ל בענין ערבי נחל שאין להם לא טעם וכו':

ובזה יובן מ"ש בזהר א"ת גיד הנשה ר"ת תשעה אב שגיד זה א' משס"ה שולט בת"ב והענין כי כבר ידעת ענין והנצח זו בנין ירושלים ולפי שגיד זה נגד הנצח דקדושה ע"כ הי' בו חורבן בהמ"ק וכמו שביעקב כתיב ויזרח לו השמש (בראשית ל"ב ל"ב) וכמשנת"ל בענין ערבי נחל שאין להם לא טעם וכו':